

КУЋЕ

Данас у Ужицу постоји свега једна кућа за коју се поуздано може тврдити да су је градили муслимани за своје потребе, мада су многе грађевине које су припадале типу балканско-оријенталне архитектуре (једна од њих је и Јокановића кућа) називане „турским“. Балканско-оријентална архитектура је у основи дериват исламске, но неке разлике, пре свега у распореду унутрашњег простора, указују да је то било градитељство предвиђено за домове хришћанских породица.

Већина кућа муслиманских житеља Османског царства је, због непостојане природе своје грађе – ћерпић или чатма у бодручној конструкцији – током времена нестала. Архитектуру таквих кућа условљавали су клима, верски прописи, локално наслеђе, као и традиција турске номадске јурте, са једноставним ентеријером и бројним простиркама. Муслиманске куће у Србији биле су углавном релативно мале. Спрат, на који се улазило преко доксата (трема), обично је био истурен у односу на приземље. Приватност породице била је веома важна, те су куће биле оријентисане према дворишту. У приземљу су обично биле просторије без прозора за складиштење, или кухиња. У османском Ужицу су, по сведочењима путописаца, муслиманске куће имале велике прозоре, застрте завесама од белог платна, или их уопште није ни било – наместо њих, мир су од пролазника скривали мушебеци – дрвене решеткасте преграде. Велика пажња посвећивана је баштама, у којима су једно поред другог гајени цвеће, поврће, воће и зачинске биљке. Идеал врта је подразумевао и чесму, што у Ужицу, с обзиром на разгранатост водених жила у тлу, и није било тешко обезбедити. Како у исламској традицији жене не седе у друштву са мушкарцима, изузев с мужем и блиским сродницима, кућа је била подељена на селамлук, где су домаћини проводили време са својим мушким посетиоцима, и харемлук, намењен породичном животу. Централни простор куће, диванхана, био је одаја за окупљање укућана или пријем гостију. Дуж њених зидова протезао се миндерлук, низ дугачких клупа (сећија) прекривених ћилимима. Све собе су ноћу углавном постајале спаваће – из долапа се вадиле постељина и простирала се на њихове подове. Покућство је држано и на рафовима (полицама), или у шкрињама – већим за одећу, док су у мањим ковчежићима чуване драгоцености. У предворју се могло налазити и купатило (амицик), где су стајали леђен и ћугум (пандан лавору и бокалу намењеним умивању). За ужички крај биле су карактеристичне фуруне од лончића, а собе су се загревале и металним мангалима, у којима је тињао ћумур.

До XIX века су предмети покућства били малобројни, а унутрашње уређење је одавало дух номадске традиције: није било масивног намештаја, а украшене тканине су се могле наћи у готово свим кутовима куће. Уз ћилиме којима су застирани подови или сећије, већина мушкараца поседовала је сопствену простирку за молитве, украшену мотивима молитвене нише. У некој од соба обично би био ткачки разбој, на којем су се ткали ћилимови и друге простирке, као и памучно и ланено платно. Муслиманске жене биле су на гласу и као везиље, а префињен вез на пешкирима, јастуцима, марамама или кошуљама, био је одраз угледа домаћинства и умешности његове газдарице. И поред релативне скучености, муслиманске куће одисале су удобношћу, а у летњим месецима живот би се селио на хладовите докасате и у баште.

После овоземаљског живота, пребивалишта покојних означавали су нишани, подизани у пару – крај узглавља и крај ногу покојника. У Народном музеју Ужице чува се већи број нишана, мушких, женских и дејчјих (разликују се међусобно по облику, декорацији и величини), но, на жалост, у време када су доспевали у Музеј, средином прошлог века, нису означени, нити су натписи на њима очувани. Једино што знамо је да већином потичу са ужичких мезарја – муслиманских гробаља.

Посуда за воду са перфорираним отвором од глеђосане керамике, пронађена на месту данашњег Трга партизана; служила је за поливање.

Чекмеце, Нова Варош, XIX век, резбарено дрво; у овом сандуку чували су се новац и драгоцености.

Сребрњак султана Мустафе III, ископан 1757. године

Узглавни нишан од гранита, Ужице, вероватно крај XVIII или XIX век; по облику турбана, закључује се да је покојник припадао трговачко-занатском слоју.

Једина евидентирана стара муслиманска кућа у Ужицу, прилично великих димензија, налази се крај десне обале Коштичког потока.

Зотовића кућа, тако називана по породици у чијем је власништву једно време била, заправо је некадашњи турски трговачки хан из XIX века – Морића хан. Кућа је почетком седамдесетих година XX века порушена.

Оријентална соба у Јокановића кући, једна од сталних поставки Народнoг музеја Ужице; уз зид су наслоњене синије демирлије, са којих је служена храна.